

Koruptivni društveni odnosi kao dio sociojalne strukture

Čavlović, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:250881>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-03-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

MARTINA ČAVLOVIĆ

**KORUPTIVNI DRUŠTVENI ODNOSI
KAO DIO SOCIJALNE STRUKTURE**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Renato Matić

Zagreb, 2018.

Sadržaj

Uvod	3
I. Definicije pojma korupcije.....	4
II. Oblici izvršenja korupcije	6
II. 1. Podmićivanje.....	6
II. 2. Pronevjera	6
II. 3. Sukob interesa	6
II. 4. Pristranost.....	7
II. 5. Iznuđivanje	7
III. Pojavni oblici korupcije.....	8
III. 1. Individualna korupcija	8
III. 2. Sistemska korupcija	8
III. 3. Posredna korupcija.....	9
III. 4. Natjecateljska korupcija.....	9
IV. Uzroci koruptivnog djelovanja.....	10
V. Teorijska objašnjenja uzoraka koruptivnih radnji i odnosa.....	11
V. 1. Etika uvjerenja	11
V. 2. Amplifikacija devijantnosti.....	11
V. 3. Teorije konflikta: nova kriminologija	11
V. 5. Teorija racionalnog izbora	12
V. 6. Teorija igara	13
V. 7. Teorija etiketiranja	13
VI. Učinci/posljedice koruptivnih odnosa.....	14
VII. Korupcija u Hrvatskoj.....	15

VIII. Borba protiv korupcije u Republici Hrvatskoj	16
Zaključak	17
Literatura	19

Uvod

Korupcija je, u najširem smislu, svaki oblik zloupotrebe ovlasti radi osobne ili skupne koristi, bilo da se radi o javnom ili privatnom sektoru. To je svaki čin kojim se, suprotno javnom interesu, nedvojbeno krše moral i pravne norme te povrjeđuju temelji vladavine prava.¹ Korupcija je u Hrvatskoj u zadnjih desetak godina, mogli bi reći, dosegla svoj vrhunac. Po podacima iz izvješća UN-ova ureda za drogu i kriminal iz 2013. godine, Hrvatska je treća najkorumpiranija zemlja u regiji. Od osnutka Republike Hrvatske, niti jedna vlada nije se u potpunosti zabavila ovim problemom koji je postao dio svakodnevnice hrvatskog društva.

Mito i korupcija ukorijenjeni su u samim temeljima društva od ranijih vremena no tokom razvijanja modernih društava proširili su se u sve slojeve društva te postali sasvim uobičajen način djelovanja i napredovanja u društvu koji je sve očitiji i poprima sve teži oblik. Društveni položaj pojedinaca unutar raznih društvenih struktura, koji je ovisio o njihovom položaju unutar različitih slojeva, sada ovisi o vezama koje se mogu "povući" i koliko je tko spreman platiti za određenu poziciju. Društveni odnosi, koji su po definiciji odnosi među ljudima koji imaju razmjerno stabilne i trajne položaje i uloge u društvu², zbog podmićivanja, nepotizma i ostalih oblika korupcije koji dovode do nepovjerenja i time do nestabilnosti u društvu, sve više slabe, prožeti su nejednakošću, zavidnošću, nezadovoljstvom i nepravdom. Hrvatska u svom razvoju, kao zemlja zahvaćena ratom, koja je stvarala svoju autonomiju i jačala svoje društvene obrasce, zapravo je bila izuzetno podložna koruptivnim radnjama koje su se itekako odrazile na daljnju budućnost i stanje države i društva.

U ovom radu prikazat ću dijelove korupcije, njezine uzroke te kako se korupcija u hrvatskom društvu uvukla u društvenu svakodnevicu.

¹ Službene stranice antikorupcijskog programa
Preuzeto sa: www.antikorupcija.hr

² Internetske stranice hrvatske enciklopedije
Preuzeto sa: <http://www.enciklopedija.hr>

I. Definicije pojma korupcije

Riječ korupcija dolazi od latinske riječi *corruptio* (lat. *corruptio* - pokvarenost, kvarnost, izopačenost, razvrat, potkupljivanje, podmićivanje, potkupljene, kvarenje, truljenje, raspadanje, krivotvorenje spisa, mjere, utega i sl.).³ Globalno prihvaćena definicija korupcije iznesena od strane Svjetske banke i Transparency International po kojoj je korupcija zlouporaba povjerenih javnih ovlasti za privatnu korist.

U pravnom pak smislu korupcija se definira na različite načine i kao različita kaznena djela. Standardno određenje zasad je odredba prema kojoj je korupcija⁴:

- traženje ili primanje izravno ili neizravno javnog dužnosnika ili osobe koja obavlja javnu funkciju, bilo kakve novčane vrijednosti, ili druge povlastice, kao što je dar, usluga, obećanje ili pogodovanje za njega ili neku drugu osobu ili jedinicu, u razmjenu za neki akt ili propust u obavljanju javne dužnosti;
- ponuda ili jamčenje, neposredno ili posredno, javnom dužnosniku ili osobi koja obavlja javnu funkciju, bilo kakve novčane vrijednosti ili druge povlastice, kao što je dar, usluga, obećanje ili pogodovanje za njega ili neku drugu osobu ili jedinicu, u razmjenu za neki akt ili propust u vršenju javne dužnosti,
- akt ili propust u obavljanju svojih dužnosti od strane javnog dužnosnika ili osobe koja vrši javnu funkciju u svrhu dobivanja nezakonite pogodnosti za njega ili treću stranu, d) zloupotreba ili pridobivanje imovine koje se izvodi iz nekog akta, kojeg brani ovaj članak; e) sudjelovanje kao pokretač, supokretač, podstrekač, suučesnik ili pomagač ili prikrivač nakon počinjenog djela, ili na bilo koji način, u zamjenu za uzvrat ili u očekivanju uzvrata, za svake suradnje ili zavjere da bi se počinilo neko djelo kojeg brani ovaj članak"

Po politološkom rječniku, korupcija je definirana kao „misuse of public power for private profit“.

³ Korunić Križarić, L. Kolednjak, M. Petričević, A. : Korupcija i suzbijanje korupcije u RH, str. 144

⁴ Kreger, J. (1997) Korupcija

Preuzeto sa: <http://www.ijf.hr/pojmovnik/korupcija.htm>

Korumpiranom osobom se smatra svaka službena ili odgovorna osoba koja radi osobne koristi ili koristi skupine kojoj pripada zanemari opći interes koji je dužna štiti obzirom na zakone, položaj i ovlasti koje su joj povjerene, građanin koji nudi ili pristaje na davanje zatraženog mita kako bi korumpirana osoba činjenjem, nečinjenjem ili propuštanjem činjenja pomogla u ostvarivanju koristi za pojedine osobe ili skupine.⁵

⁵ Službene stranice antikorupcijskog programa
Preuzeto sa: www.antikorupcija.hr

II. Oblici izvršenja korupcije

II. 1. Podmićivanje

Najčešći i ujedno i najrasprostraniji oblik izvršavanja korupcije je podmićivanje. To je obećanje, ponuda ili davanje bilo koje beneficije koja neprimjereno utječe na ishod odluka javnog službenika. Mito može biti dan javnom službeniku (direktno) ili preko druge osobe ili subjekta (indirektno). Mito može podrazumijevati novac, povjerljivu informaciju, darove, i druge oblike. ⁶Najpopularniji slučaj primanja mita u Hrvatskoj je Ivo Sanader i slučaj sa Fakultetom prometnih znanosti.

II. 2. Pronevjera

Pronevjera je kazneno djelo koje čini onaj tko protupravno prisvoji novac, vrijednosne papire ili druge pokretne stvari koje su mu povjerene u službi ili uopće na radu. Takav oblik najčešći je u administraciji. Pronevjera se od utaje razlikuje po tom što su prisvojene stvari povjerene u službi ili na radu. ⁷

II. 3. Sukob interesa

To je situacija u kojoj su privatni interesi dužnosnika u suprotnosti s javnim interesom ili privatni interes utječe, ili može utjecati, na nepristranost dužnosnika u obavljanju javne dužnosti. U Hrvatskoj smo u posljednje vrijeme dosta često u medijima mogli čuti kako se dovode u pitanje radnje visokih političara koje povjerenstvo za sukob interese razmatra.

Dvije su vrste sukoba interesa, stvarni i potencijalni. Stvarni sukob interesa je sukob između javne dužnosti i privatnih interesa javnog dužnosnika, u kojem javni dužnosnik ima privatne interese koji bi mogli na neprimjeren način utjecati na obavljanje njegovih službenih dužnosti i obaveza. Prema ovoj definiciji, situacija sukoba interesa već je nastupila ako je jasno da postoje privatni interesi koji su doista u sukobu s javnom dužnošću osobe. Nije bitno je li stvarni sukob interesa doveo i do neprikladnog ponašanja ili štete javnoj dužnosti. Ovdje je bitno da postoji stanje sukoba interesa koje se mora prikladno identificirati i sankcionirati.

⁶ Službene stranice Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske
Preuzeto sa: <https://pravosudje.gov.hr/antikorupcija/6154>

⁷ Internetske stranice hrvatske enciklopedije
Preuzeto sa: www.enciklopedija.hr

Potencijalni sukob interesa nastaje kada javni dužnosnik ima privatne interese koji su takve naravi da bi došlo do sukoba interesa ako bi dužnosnik bio uključen u relevantne (tj. proturječne) službene odgovornosti u budućnosti. Prema ovoj definiciji, sigurno je da nema stvarnog ili stvorenog sukoba interesa zato što osoba još ne obavlja dužnost koja bi bila u sukobu s njegovom/njezinom trenutačnom privatnom funkcijom, odnosno još nije došlo do situacije u kojoj bi obnašanje dužnosti moglo dovesti do situacije sukoba interesa odnosno do prividnog sukoba interesa. Međutim, sigurno je da bi u slučaju da ta osoba stupi na tu javnu dužnost sukob interes od potencijalnog postao stvaran. Ovaj oblik sukoba interesa također je vrlo važan, osobito glede osoba za koje se očekuje da će preuzeti neku javnu dužnost koja bi bila u sukobu s postojećom privatnom funkcijom. U takvoj situaciji, trebali bi postojati propisi koji bi zahtijevali da se ta osoba izjasni o svojoj privatnoj funkciji i prisiljavali tu osobu da se odrekne jedne od dviju funkcija koje čine sukob interesa. Točnije rečeno ta osoba bi trebala odlučiti ili ne preuzeti dužnost ili se odreći određene privatne funkcije.⁸

II. 4. Pristranost

To je dodjeljivanje poslova ili beneficija određenim pojedincima bez obzira na sposobnosti. Ako je riječ o članovima obitelji onda se naziva nepotizam.⁹ U Hrvatskoj, slučajevi koji su najviše odjeknuli u javnosti bili su vezani za gradonačelnika grada Zagreba, Milana Bandića ili oni vezani za HAC i tadašnjeg direktora Željka Krapljana.

II. 5. Iznudivanje

To je nezakonito i namjerno dobivanje neke prednosti, materijalne ili nematerijalne, od druge osobe ili subjekta, tako da joj se nameće nezakonit pritisak u obliku prijetnji ili zastrašivanja da bi ju se prisililo da pruži određene beneficije. Ova prisila može sadržavati fizičku povredu, nasilje ili prepreku a može čak uključivati i opasnost da treća strana bude.¹⁰

⁸ Podumnjak, M. (2012) Sukob interesa i nespojivost dužnosti u RH, str. 9,10

⁹ Službene stranice Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske
Preuzeto sa: <https://pravosudje.gov.hr/antikorupcija/6154>

¹⁰ Službene stranice Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske
Preuzeto sa: <https://pravosudje.gov.hr/antikorupcija/6154>

III. Pojavni oblici korupcije

III. 1. Individualna korupcija

Ona se pojavljuje kod običnih malih ljudi i najčešći oblik je podmićivanje. Ima iznimno visoku razinu rizika, možemo ju pronaći u svim sferama života, kao npr. prometu, zdravstvu, školstvu, carini, unutarnji poslovi itd. Radi se o korupcijskoj poziciji aktivnog podmićivača, davatelja mita, sudionika u procesu korupcije čija se inicijativna uloga katkad precjenjuje. Aktivni podmićivača je najčešće isprovociran i potaknut aktivnostima, najčešće posrednika, aktivni podmićivač jednostavno je prisiljen postati aktivan, odnosno trećoj osobi izravno ili putem posrednika uputiti poruku koja se sastoji u davanju ili obećanju dara ili kakve druge koristi. U funkciji pasivnog podmićivača je prihvaćanje inicijative aktivnog podmićivača i pristajanje zaključivanja sporazuma o korupciji.¹¹

III. 2. Sistemska korupcija

Sistemska korupcija rezultat je osobitosti određenog sistema koji u cilju svoga održanja ili drugih egzistencijalnih razloga ne bira metode i sredstva autonomnog funkcioniranja. Jednadžba sistemske korupcije glasi: $K=M+D-O$ gdje je K korupcija, M monopol (koncentraciju ovlaštenja u rukama nekolicine ili pojedinaca visoko strukturiranih u hijerarhiji vlasti), D diskrecija (donošenje kvalitetne odluke) i O odgovornost (predstavlja mogućnost nadzora od strane različitih institucija nad donošenjem odluka u određenom sustavu).

Toj bi jednadžbi eventualno trebalo dodati i element političkog (samo)interesa pa bi ona mogla glasiti: korupcija = monopol + diskrecija + politički (samo)interes – odgovornost.

Što su veći monopol, diskrecija i politički (samo)interes, a manja odgovornost, korupcija je veća. Vrijedi i obrnuto, što su manji monopol, diskrecija i politički (samo)interes, a odgovornost veća, korupcija je manja.¹²

¹¹ Aras, S. (2007) Korupcija, str. 29

¹² Aras, S. (2007) Korupcija, str. 30

III. 3. Posredna korupcija

U posrednoj korupciji teško je otkriti motiv zbog specifične funkcije koju politika ima te svakodnevne razmjene quid pro quo. Najčešći primjer su javni službenici koji s jedne strane postupaju za dobrobit svojih glasača, a druge strane za dobrobit države, kao i za vlastito dobro.

¹³

III. 4. Natjecateljska korupcija

Natjecateljska korupcija je ponajviše prisutna u športu i u javnoj nabavi. U svakom natjecanju prisutna su minimalno dva podmićivanja, dvije aktivne strane. ¹⁴

¹³ Aras, S. (2007) Korupcija, str. 31

¹⁴ Aras, S. (2007) Korupcija, str. 32

IV. Uzroci koruptivnog djelovanja

Uzroci korupcije mogu biti brojni, od političkih, pravnih, institucionalnih, ekonomskih ili moralnih.

Uzroci korupcije pronalaze se u stabilizaciji pogrešnih društvenih normi, pri čemu se korupcija pojavljuje kao logična posljedica loše etike, te na području racionalnog izbora, pri čemu je mogućnost da se povjerena moć i javni resursi upotrijebe za realizaciju individualnih ciljeva privlačnija od mogućnosti da se djeluje za opće dobro, javni interes društva.¹⁵

Pravni uzroci vidljivi su u odsutnosti pravnih regulativa i provođenja postojećih te preslabom i presporom djelovanju. Politički uzroci su neizvjestan državnopravni status, način funkcioniranja i financiranja političkih stranaka, postojanje neformalnih centara moći, nerad inspekcijskih službi i sl. Institucionalni uzroci korupcije su u nekompetentnosti institucija koje su sačinjene od neadekvatnih i deprofesionaliziranih javnih službi u kojima se zapošljavanje obavlja još uvijek po kriteriju nepotizma, podobnosti, poslušnosti i stranačke pripadnosti, umjesto po kriteriju profesionalizma. Ekonomski uzroci za pojavu korupcije u prvom redu leže u privatizaciji, u neadekvatnoj intervenciji države u gospodarstvu, nepoštivanju tržišnih zakonitosti i sl.¹⁶

Pored ovih zajedničkih uzroka korupcije, hrvatsko društvo kao tranzicijsko društvo je bilo suočeno s još nekim specifičnim uzrocima kao što su svojevrsna repatrijarhalizacija društvenog života i neformalna lustracija. Pod prvim pojmom podrazumijevamo veliki utjecaj širih obiteljskih veza na ljude koji obnašaju (visoke) političke i državne funkcije što utječe na pojavu nepotizma i drugih oblika neprihvatljivog društvenog ponašanja. Neformalna lustracija je dovela do odstranjivanja iz pravosuđa i državne uprave velikog broja stručnih ljudi koji su često bili zamijenjeni novim, manje sposobnim ljudima sklonijim koruptivnom ponašanju.¹⁷

¹⁵ Matić, R. (2016) Društvo i korupcija: politički utjecaj u profesionalnim strukturama javnih institucija kao čimbenik korupcijskog rizika, str. 189

¹⁶ Službene stranice udruge Osmijeh Bjelovar

Preuzeto sa: http://antikorupcija.osmijeh-bj.hr/index.php/projekt/borba_protiv_korupcije_od_dna_prema_vrhu/

¹⁷ Malenica, Z. Jeknić, R. (2010) Percepcija korupcije i borba protiv korupcije u Republici Hrvatskoj, str. 6

V. Teorijska objašnjenja uzoraka koruptivnih radnji i odnosa

V. 1. Etika uvjerenja

Etika uvjerenja ili etika čiste volje naglašava ciljeve, a zanemaruje posljedice, što znači da čista želja i djelovanje briše odgovornost za moguće posljedice, vjerujući da dobre zamisli rezultiraju dobrim, a zle zlim ishodom. Primjena ove teorije vidljiva je sistemskoj korupciji.¹⁸

V. 2. Amplifikacija devijantnosti

Leslie Wilkins zanima se za grananja devijantnog identiteta i njegovu integraciju u vlastiti svakodnevni život. On je istaknuo da je ishod tog procesa često amplifikacija devijantnosti. Ovo se odnosi na nenamjeravane posljedice koje se mog dogoditi kada, nazivajući ponašanje devijantnim, neka instancija društvenog nadzora zapravo samo izaziva još devijantnije ponašanje. Ako osoba prozvana devijantnom prihvati tu etiketu kao dio svojeg identiteta putem sekundarne devijantnosti, vjerojatno će instancije društvenog nadzora još više reagirati. Drugim riječima, ponašanje koje se smatralo devijantnim počinje prevladavati, a etiketirane osobe pružaju još više otpora promjenama.¹⁹

V. 3. Teorije konflikta: nova kriminologija

Knjiga Nova kriminologija autora Taylor, Walton i Young 1973; autori knjige oslanjaju se na elemente marksističke misli kako bi dokazali da se devijantnost svjesno odabire i da je često politička po svojoj prirodi. Pojedinci zapravo aktivno odabiru devijantno ponašanje zbog reakcije na nejednakosti kapitalističkog sustava. Analizirali su kriminal i devijantnost u smislu strukture društva i čuvanja moći vladajuće klase.²⁰ Pod ovu teoriju spadaju natjecateljska, posredna i sistemska korupcija.

¹⁸ Matić, R. Društvena promocija bezakonja, str. 117

¹⁹ Giddens, A. Sociologija; str. 211

²⁰ Giddens, A. Sociologija; str. 211, 212

V. 4. Teorija kontrole

Teorija kontrole smatra da je kriminal posljedica neravnoteže između sklonosti prema kriminalnoj djelatnosti i društvene ili fizičke kontrole koje odvrćaju od tog impulsa. Nju manje zanimaju motivi zločina; ona zapravo pretpostavlja da ljudi djeluju racionalno i da bi se, kad bi se pružila prilika, svatko upustio u devijantno ponašanje. Često je kriminal, tvrdi se, posljedica situacije kad osoba uoči priliku i motivirana je da djeluje. Ovu teoriju možemo primijeniti na sve pojavne oblike korupcije.

Travis Hirschi tvrdio je da su ljudi u biti sebična bića koja donose proračunane odluke o tome trebaju li ili ne upustiti se u kriminal, time što važu potencijalne koristi i rizike. U Uzrocima delikvencije, ustvrdio je da postoje 4 vrste veza, koje ljude povezuje s društvom i poštivanjem zakona: vezanost, predanost, uključenost i uvjerenje. Kada su dovoljno jaki, ti elementi pomažu održavati društvenu kontrolu i konformizam time što ljude čini neslobodnima da krše zakone.²¹

V. 5. Teorija racionalnog izbora

Riječ je o jednom od onih vrsta modela svrhovitog djelovanja koji se mogu pronaći u svim društvenim znanostima. Ti modeli pretpostavljaju da su akteri usmjereni prema nekom cilju, da imaju namjeru postići određene rezultate. Osnovni postulat ove teorije, koji je više metateorijska pretpostavka nego empirijska generalizacija, jest da ljudi djeluju racionalno. Modeli svrhovitog djelovanja općenito polaze od iste pretpostavke, a razlikovni element racionalnog izbora jest njegov pojam optimizacije: racionalnim djelovanjem pojedinci optimiziraju, maksimiziraju korist i minimiziraju troškove, kada odabiru iz skupa alternativa djelovanja. Akteri odabiru djelovanje s najboljim ishodom prema vlastitim preferencijama. Slijedeći ekonomsku znanost, sociolozi koji se koriste pristupom racionalno izbora često pretpostavljaju da su akteri prije svega zainteresirani za vlastitu dobrobit te da su njihove preferencije vođene sebičnošću.²²

²¹ Giddens, A. Sociologija; str. 213, 215

²² Abercrombie, N.Hill, S. Turner, B. Rječnik sociologije; str. 395-397

V. 6. Teorija igara

To je komponenta teorije racionalnog izbora, koja teoriju racionalnog individualnog djelovanja proteže na situacije međuovisnosti ili društvene interakcije, tj. na situacije u kojima dva ili više pojedinaca ne djeluju neovisno nego se nalaze u interakciji i uzajamnoj ovisnosti.

²³ Ovu teoriju možemo primijeniti na posrednu korupciju.

V. 7. Teorija etiketiranja

Teorija pokušava doprinijeti spoznavanju uzroka korupcije i “suvremenog kriminaliteta”. Prema njezinoj tezi, osoba postaje devijantna zbog etikete koju društvo zbog određenog ponašanja pridaje toj osobi. Devijaciju stvara društvo kroz oblikovanje pravila čije kršenje predstavlja odstupanje od konformnog, odnosno devijaciju. Devijantnost je čin društvene definicije. Kriminalna etika za korupciju nije toliko vidljiva kao ona za neka druga društveno nepoželjna djelovanja. Ne izaziva opću osudu javnog mijenja za razliku od “klasičnog kriminalca” i njezina percepcija nije toliko izražena. Uzrok tome je rasprostranjena teza da je korupcija zločin bez žrtve i da “to ionako svi rade”. U situaciji da mito prima lokalni službenik, društvo ne reagira i smatra taj čin zločinom bez žrtve. Javnost počinje reagirati na korupciju tek kada su u nju upletene osobe iz političkog vrha. Tada postoje žrtve tog zločina, a to je cijelo društvo. ²⁴

²³ Abercrombie, N.Hill, S. Turner, B. Rječnik sociologije; str. 389,390

²⁴ Kos, H. (2015) Društveni uzroci devijantnosti “bijelih ovratnika” u hrvatskom društvu, str. 21,22

VI. Učinci/posljedice koruptivnih odnosa

Posljedice korupcije su brojne i iznimno štetne. Korupcija najviše pogađa javni sektor, izravno smanjujući prihode države i dovodeći do brojnih neizravnih, ali iznimno štetnih posljedica. To su, prije svega, smanjene mogućnosti financiranja školstva, zdravstva i socijalne skrbi, te izgradnje i održavanja infrastrukture, dovodi do rasipanja sredstava. Korupcija u javnom sektoru očituje se u višim izdacima potrebnim za državne investicije budući da poskupljuje javne nabavke i ugovore za izgradnju i održavanje infrastrukture, prvenstveno prometne.²⁵

Uzrokuje pad kvalitete javnih službi, dolazi do povećanja broja nekompetentnih djelatnika što se vrlo jasno vidi u produktivnosti i uspješnosti izvršavanja dužnosti. Unosi nepredvidivost u političko odlučivanje i pravnu regulaciju, potiče društvenu i individualnu nejednakost što dovodi do sve većeg postotka siromaštva, negativno utječe na društvenu stabilnost i opću socijalnu sigurnost. Potiče negativnu selekciju za vodeće položaje u politici i javnim službama, umjesto odlučivanja o potrebama ljudi te se prednost daje proračunu nečije osobne zarade.²⁶

Budući da korupcija djeluje kao dodatni porez, ona povećava troškove ulaska na tržište i poslovanja, narušava konkurentnost i povećava neizvjesnost.²⁷ Povećava se cijena države, podižu se transakcijski troškovi, a poduzetnost i rad gube na vrijednosti.

Bitna je i činjenica da građani korupciju smatraju najvećim problemom u državi nakon nezaposlenosti, a čak 99,2% građana Hrvatske smatra da korupcija šteti razvoju društva.²⁸ Zbog nezadovoljstva i smanjivanja mogućnosti "regularnog" zapošljavanja brojni odlaze iz zemlje u potrazi za boljim i pravednijim sustavom zapošljavanja i općenito boljeg pravnog funkcioniranja zemlje.

²⁵ Budak, J. (2006) Korupcija u Hrvatskoj: percepcije rastu, problemi ostaju, str. 6

²⁶ Aras, S. (2007) Korupcija, str. 44,45

²⁷ Budak, J. (2006)) Korupcija u Hrvatskoj: percepcije rastu, problemi ostaju, str. 7

²⁸ Koruić Križanić, L. Kolednjak, M. Petričević, A. (2011) Korupcija i suzbijanje korupcije u RH, str. 154

VII. Korupcija u Hrvatskoj

U Princetonovom znanstvenom radu o korupciji u Hrvatskoj²⁹ možemo vidjeti da korupcija ima svoje korijene još od Austrougarske. Čak i tokom strogog socijalističkog režima u Jugoslaviji bila je prisutna korupcija no bila je slabija i rizik korupcije je bio vrlo nizak. No o korupciji se najviše govori kao razbuktaoj nekontroliranoj pošasti koja je zavladała tijekom i nakon Domovinskog rata. Tijekom rata, zbog slabih prihoda države, mitom i korupcijom dolazilo se do prijeko potrebnog naoružanja. No razdoblje kada je zaista procvjetala korupcija bilo je nakon Domovinskog rata po krinkom privatizacije. Iako smo tokom studija često imali priliku čuti da je privatizacija počela još 70-ih godina 20. stoljeća za vrijeme Jugoslavije, za privatizaciju se i dalje najčešće i isključivo krivi prvi hrvatski predsjednik Franjo Tuđman. Pretpostavlja se da je nagradio brojnim pogodnostima 200 obitelji i prepustio im gospodarski razvoj tom privatizacijom. Početak borbe protiv korupcije krenuo je novom vladom Ivice Račana 2002. godine.

Zadnjih 10 godina počelo se intenzivnije prikazivati u javnosti ozbiljnost problema korupcije u Hrvatskoj. Od 2009. godine kada je pokrenuta optužnica protiv bivšeg premijera Ive Sanadera, do nedavnog skandala sa Ivicom Todorićem. Ovo su samo primjeri “velikih riba“ čiji podaci zapravo izađu u javnost tek nakon što situacija izmakne kontroli političke moći, no korupcija je prisutna na svim razinama društva. Ono što je u Hrvatskoj najčešće su nepotizam (rodbinsko gospodarstvo; preferiranje rodbine utjecajnih ljudi za službe i titule), klijentelizam (prisutnost personalnog odnosa između aktera ili skupine aktera, obostrana korist od provedbe razmjene iz nejednakih resursa i s time povezano postojanje činjeničnog odnosa ovisnosti), patronaža službi (zapošljavanje vlastitih pristalica u javnom sektoru) te lobizam (kao pokušaj da se utječe na zastupnike, članove vlade ili uprave raznim informacijama, radnjama ili uslugama u vlastitu interesu). Iako se sve pokušava sakriti od očiju javnosti, sasvim je jasno i opće poznato u društvu da korupcija kreće od lokalnih do državnih razina, od školstva do zdravstva, od športa do kulture.

²⁹ Internetske stranice T- portala

Preuzeto sa: <https://www.tportal.hr/teho/clanak/princeton-objavio-znanstveni-rad-o-hrvatskoj-korupciji-20130429/print>

VIII. Borba protiv korupcije u Republici Hrvatskoj

U Hrvatskoj se tek 2009. godine počelo ozbiljnije raditi na prevenciji korupcije. Institucije koje se u Hrvatskoj bore za život možemo razdvojiti na preventivne i represivne.

Preventivne su Povjerenstvo za praćenje provedbe mjera suzbijanja korupcije koje radi na procjenjivanju korupcijskih rizika te predlaganje i osmišljavanje mjera za njihovo sprječavanje i Sektor za suzbijanje korupcije Ministarstva pravosuđa što je unutarnja jedinica Ministarstva pravosuđa zadužena za prikupljanje i analizu podataka, predlaganje strateških pravaca, uspostavljanje suradnje i vršenje koordinacije s drugim nositeljima provedbe antikorupcijskih mjera, te organiziranje promotivnih aktivnosti i edukacija.

Represivni su Policijski nacionalni ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (PNUSKOK) koji je ustrojen unutar Uprave kriminalističke policije, Ministarstva unutarnjih poslova prati i izučava pojavne oblike korupcije i organiziranog kriminaliteta, njihovih trendova i načina izvršenja, izravno provodi složenije kriminalističke obrade na nacionalnoj razini u suradnji sa USKOK-om, drugim državnim odvjetništvima i nadležnim tijelima, neposredno obavlja poslove nacionalne razine složenog i organiziranog kriminaliteta, i to u kriminalističkim obradama koje se provode na području više policijskih uprava ili više zemalja. Sljedeći je SKOK - Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. Ono je posebno je državno odvjetništvo specijalizirano za progon korupcije i organiziranog kriminaliteta sa sjedištem u Zagrebu, a nadležan je za područje cijele Republike Hrvatske. Te Nacionalno vijeće za praćenje provedbe Strategije suzbijanje korupcije koje je kao tijelo osnovao Hrvatski sabor. Ono obavlja parlamentarnu kontrolu provedbe antikorupcijske politike. Nacionalno vijeće uz predsjednika koji je iz redova najveće oporbene stranke i dopredsjednika koji je iz vladajuće stranke ima još 9 članova iz redova saborskih zastupnika i istaknutih javnih djelatnika.

U posljednjih 4 godine pokušava se pospješiti preventivni program tako što se u njega uključile lokalne zajednice koje kroz srednjoškolsko obrazovanje pokušavaju doprijeti do mladih ljudi i usaditi im pravo viđenje korupcije i koliko je ona štetna za društvo.³⁰

³⁰ Korunić Križarić, L. Kolednjak, M. Petričević, A (2011) Korupcija i suzbijanje korupcije u RH, str. 147-151

Zaključak

Korupcija je jedan od najvećih problema društva. Ona dovodi do razaranja povjerenja građana u državu i u sam sustav, dovodi u pitanje sposobnost ljudi koji nas "vode", dovodi do nastupanja osjećaja nemoćnosti kod građana i u konačnici do sve brojnijeg odlazak ljudi izvan zemlje u potrazi za boljim i pravednijim životom. Korupcija dovodi u pitanje i našu sposobnost i sve te godine studiranja i truda jer se sve češće, prilikom prijave na natječaj za posao, besramno i izravno sugerira pronalaženje veze radi dobivanja posla ili se prilikom provođenja natječaja već javno zna da je mjesto "rezervirao". Zaista, vrijedi li nam onda naša diploma?

Kao studentica, često imam priliku na fakultetu slušati kolege koji u šali znaju reći da ili moraju već sada početi tražiti vezu ili se već lagano pakiraju za odlazak. Žalosno je da u hrvatskom društvu stvari zaista tako i funkcioniraju. Brojni moji kolege koji su završili fakultet nažalost su imali priliku na vlastitoj koži doživjeti nepravdu koju korupcija stvara. Raspisao bi se natječaj za posao koji bi se namjestio već za određenu osobu, bez obzira ima li ta osoba kvalitete potrebne za taj posao. Sramotno je da su takve stvari zapravo "javna tajna" koju ljudi čuju, međusobno komentiraju i osuđuju no ne prosljeđuju taj slučaj dalje mjerodavnim organima.

I dalje je u našem društvu prisutan određen mentalitet ljudi gdje će se svi pomiriti s činjenicom da postoji nepravda, da je počinjeno koruptivno djelo, no radije će mirno promatrati nego se boriti protiv toga. Mislim da je najveći problem to što najteži oblici korupcije dolaze upravo s vrha vlasti što uzrokuje sve manju nadu i vjeru ljudi u pravednost sustava, mogućnosti i snagu pravosuđa te u konačnici dovodi to nezainteresiranosti građana i potpuno nemarenje za takve slučajeve te se stvara gledište na korupciju kao nešto sasvim normalno, kao uobičajen dio svakodnevnice. Primjer za to imam u vlastitoj županiji, gdje je bivša županica iskorištavala svoj položaj za osobnu korist ili u korist druge osobe radi vraćanja usluge ili radi uzimanja mita. Žalosno je da su ljudi koji žive u mojoj, zaista siromašnoj, županiji na to gledali kao nešto sasvim normalno i davali izjave u medije kao primjerice „A dobro, uzela je sebi nešto, svi oni uzimaju, ali ona nam je barem nešto i dala...“. Žalosno je da se vlast, bilo lokalna ili državna, ocjenjuje s obzirom na to koliko je pružila građanima naspram koliko je uzela sebi, da se građani zadovoljavaju sa minimalnom pomoći u strahu od izostanke ikakve, te da se ne usuđuju niti žele zaista pobuniti i izboriti za pravednost sustava i bolji način života.

Nadam se da će se u skoroj budućnosti vlasti i društvo zaista uhvatiti u koštac s ovakvim problemom i poduzeti sve potrebne mjere kako bi se korupcija iskorijenila. Jer iako su zakoni, koji bi trebali biti sve strožiji, i samo provođenje tih zakona u rukama vlasti, nužno je i društvu kao cjelini promijeniti način gledanja na korupciju i osvijestiti ih da njihove kvalitete zaista vrijede i da radom na sebi, učenjem i trudom će doći do željenog cilja, a ne preko koruptivnog djelovanja. Nužno je informirati ljude o njihovim mogućnostima, osvijestiti ih da i oni mogu puno pridonijeti te utjecati na suzbijanje korupcije i ono ključno, nužno je podići sveukupni moral ljudi.

Literatura

Knjige:

Abercrombie, N.Hill, S. Turner, B. (2008) Rječnik sociologije, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb

Giddens, A (2007) Sociologija, Nakladni zavod Globus, Zagreb

Matić, R (2003) Društvena promocija bezakonja, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb

Nohlen, D. (2001) Politološki rječnik: država i politika, Pan liber, Zagreb-Osijek-Split

Polšek, D. (1993) Sociološka objašnjenja korupcije, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

Članci preuzeti sa portala Hrčak:

Aras, S. (2007) Korupcija

Budak, J. (2006) Korupcija u Hrvatskoj: percepcije rastu, problemi ostaju

Koruić Križanić, L. Kolednjak, M. Petričević, A. (2011) Korupcija i suzbijanje korupcije u RH

Kos, H. (2015) Društveni uzroci devijantnosti "bijelih ovratnika" u hrvatskom društvu

Matić, R. (2016) Društvo i korupcija: politički utjecaj u profesionalnim strukturama javnih institucija kao čimbenik korupcijskog rizika

Malenica, Z. Jeknić, R. (2010) Percepcija korupcije i borba protiv korupcije u Republici Hrvatskoj

Podumnjak, M. (2012) Sukob interesa i nespojivosti dužnosti u RH

Internetske stranice:

Službena stranica antikorupcijskog programa Republike Hrvatske

-preuzeto sa: www.antikorucija.hr, pogledano 20.06.2018

Kreger, J. (1997) Korupcija

-preuzeto sa: <http://www.ijf.hr/pojmovnik/korupcija.htm>, pregledano 21.06.2018

Stranice T-portala

-preuzeto sa:

<https://www.tportal.hr/teho/clanak/princeton-objavio-znanstveni-rad-o-hrvatskoj-korupciji-20130429/print>, pregledano 18.06.2018

Službene stranice MUP-a Republike Hrvatske

-preuzeto sa:

<https://www.mup.hr/public/documents/Nacionalni%20programi/Nacionalni%20program%20-%20Borba%20protiv%20korupcije.pdf>, pregledano 18.06.2018

Službene stranice Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske

-preuzeto sa: <https://pravosudje.gov.hr/antikorupcija/6154>, pregledano 18.06.2018

Stranice hrvatske enciklopedije

-preuzeto sa: <http://www.enciklopedija.hr>, pregledano 20.06.2018

Službene stranice udruge Osmijeh Bjelovar

-preuzeto sa:

http://antikorucija.osmijeh-bj.hr/index.php/projekt/borba_protiv_korupcije_od_dna_prema_vrhu/, pregledano 18.06.2018